

ΤΑ ΣΟΦΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΥΘΥΔΗΜΟΥ

Κωνσταντίνος Σταυρόπουλος

Διπλ. Μηχανικός / Διδάκτωρ Φιλοσοφίας

ks@platonics.info

Περίληψη: Στὸν Εὐθύδημο ὁ Πλάτων παρουσιάζει τὰ σοφίσματα, τὰ λογικὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν οἱ σοφιστὲς Εὐθύδημος καὶ Διονυσόδωρος γιὰ νὰ παραπλανήσουν τὸν Σωκράτη κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴ ἐπιχειρημάτων. Ὁ διάλογος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε σκηνές, τρεῖς στίς ὁποῖες ὁ Σωκράτης ἀντιπαρατίθεται πρὸς τοὺς σοφιστὲς καὶ δύο στίς ὁποῖες διαλέγεται μὲ τοὺς μαθητὲς τοῦ Κτήσιππο καὶ Κλεινία, ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν πλήρη γελοιοποίησιν τῶν δύο σοφιστῶν καὶ τῆς μεθόδου των, τῆς ἐριστικῆς.

Λέξεις κλειδιά: σοφισμα, ὁμωνυμία, ἐριστική, ὄνομα καὶ ἔλεγχος.

FALLACIES IN EUTHYDEMUS

Abstract: Plato in Euthydemus presents the fallacies, the logic mistakes, which the sophists Euthedemus and Dionysodorus use to mislead Socrates on the reasoning. The dialogue, which consists of five scenes, three in which Socrates fights out against sophists and two in which discusses with his followers Ctesippus and Cleinias, is finished with the complete ridicule of two sophists and their method, the contention.

Keywords: fallacy, equivocation, contention, name and refutation

Ὁ Ἀριστοτέλης στοὺς Σοφιστικούς ἐλέγχους διαχωρίζει τὰ λογικὰ σφάλματα στὰ παρὰ τὴν λέξιν (λατ. secundum dictionem), τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν ἐσφαλμένη μορφή καὶ τὴν ἀνακριβῆ λεκτικὴ διατύπωση καὶ στὰ ἔξω τῆς λέξεως ἢ παρὰ τὰ πράγματα (extra dictionem), τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴ τῆς σημασίας τῶν πραγμάτων, ἄλλοις λόγοις ἀπὸ τὸ ψευδὲς περιεχόμενο τῶν προτάσεων: ἔστι δὲ τὰ μὲν παρὰ τὴν λέξιν ἐμποιοῦντα τὴν φαντασίαν ἔξ τὸν ἀριθμόν· ταῦτα δ' ἔστιν ὁμωνυμία, ἀμφιβολία, σύνθεσις, διαίρεσις, προσωδία, σχῆμα λέξεως ... τῶν δ' ἔξω τῆς λέξεως παραλογισμῶν εἶδη ἔστιν ἑπτὰ, ἓν μὲν παρὰ τὸ συμβεβηκός, δεύτερον δὲ τὸ ἀπλῶς ἢ μὴ ἀπλῶς ἀλλὰ πῆ ἢ ποῦ ἢ ποτὲ ἢ πρὸς τι λέγεσθαι, τρίτον δὲ τὸ παρὰ τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄγνοιαν, τέταρτον δὲ τὸ παρὰ τὸ ἐπόμενον, πέμπτον δὲ τὸ παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν, ἕκτον δὲ τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον τιθέναι, ἕβδομον δὲ τὸ τὰ πλείω ἐρωτήματα ἐν ποιεῖν (Ἀριστοτέλης, Περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων, 165b, 23-27 καὶ 166b, 21-28). Ὁ Σταγιρίτης λόγῳ τοῦ ὅτι παρακολουθεῖ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν

καθημερινότητα της Ακαδημίας και τις διαλεκτικές αντιπαραθέσεις, τὰ καταγράφει και τὰ ταξινομεῖ με τὴν γνωστὴ μεθοδικότητα ποὺ τὸν διακρίνει ἢ ὁποία, ὅπως φαίνεται, ἀπουσιάζει ἀπὸ τὸν ἰδρυτὴ της (Düring, 2000, 138-139).

Πιὸ συνηθισμένα σοφίσματα (fallaciae) καὶ ὄχι παραλογισμοί (paralogismi), ὅπως λανθασμένως ἀναφέρονται ἐνίοτε στὴν βιβλιογραφία (Taylor, 2009, p. 134), ὡς σχεδὸν ἰσοδύναμοι ὄροι (σ.σ. οἱ προτάσεις καὶ ἡ ἀκολουθουμένη μέθοδος τῶν δύο σοφιστῶν τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν διαλόγου διατυπώνονται ἐσκεμμένως, στοχεύοντας στὴν παραπλάνηση τοῦ συνομιλητῆ καὶ τοῦ ἀκροατηρίου τους καὶ ὄχι ἐξ ἀγνοίας), θεωροῦνται τὰ παρ' ὁμωνυμίας καὶ τὰ παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν ἀπὸ τὴν πρώτη κατηγορία καὶ τὰ παρὰ τὸ συμβεβηκὸς καὶ τὰ παρὰ τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄγνοιαν ἀπὸ τὴν δευτέρα.

Στὸν Εὐθύδημον, διάλογο μεταβατικὸ μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας περιόδου, συγγραφέντα λίγο μετὰ τὸν Γοργία καὶ τὸν Πρωταγόρα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἴδια περίοδο μετὰ τὸν Μένωνα, τὸν Κρατύλο καὶ τὸν Μενέξενο, ὁ Πλάτων ἐκμεταλλεύεται τὴν ἀντιπαραθέση μεταξὺ τοῦ Σωκράτους καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν σοφιστῶν ἀπὸ τοὺς Θουρίους, τοῦ Εὐθύδημου καὶ τοῦ Διονυσόδωρου, γιὰ νὰ τοὺς ἀντικρούση, διακωμωδῶντας τὴν ἐπιχειρηματολογία τους, ἢ ὁποία συνίσταται ἀπὸ φθηνές, πλὴν ὅμως ἐντυπωσιακές, λεκτικὲς ἐπιδείξεις, παρουσία κοινοῦ. Ἐπιγράφεται ὡς ἐριστικὸς καὶ ἀνατρεπτικὸς, διότι ἐν πρώτοις παρουσιάζει τὴν ἐριστικὴν, ἥτοι τὴν διαλεκτικὴν τῶν Σοφιστῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἐρωτῶν σοφιστὴς θέτει τὰ καταλλήλως διευπωμένα ἐρωτήματα, προσπαθῶντας νὰ ἀποσπάση, τεχνηέντως, τὴν μονολεκτικὴ συμφωνία ἢ διαφωνία τοῦ συνομιλητοῦ του, ἐνῶ ἀνατρεπτικὸς, διότι ὁ Πλάτων ἀναιρεῖ τὴν ὄλην σοφιστικὴ προσπάθεια καὶ τὴν ἄγωνα ἐριστικὴν, προτρέποντας τοὺς νέους τῶν Ἀθηνῶν νὰ ἀρνηθοῦν τὸν ἐπιφανειακὸ σοφιστικὸ ἐντυπωσιασμὸ καὶ νὰ στραφοῦν πρὸς τὸ ὀρθῶς φιλοσοφεῖν, τὴν λιτὴ καὶ ἀπέριττη διαλεκτικὴ (Σκουτερόπουλος, 1987, σσ. 169-170, Taylor, 2009, σσ. 125-126 καὶ Παναγιωτίδης, 1935, σ. 321). Αὐτὸ εἶναι, ἴσως καὶ τὸ μοναδικὸ ἄξιον λόγου διδάγμα τοῦ Εὐθύδημου, καθὼς ἐκτὸς τῆς θαυμαστῆς ἀρχιτεκτονικῆς (Wilamowitz-Möllendorff v., 2006, σ. 116) τῶν πέντε σκηνῶν -στὴν πρώτη, στὴν τρίτη καὶ στὴν πέμπτη καταγράφονται τὰ σοφίσματα, ἐνῶ στὴν δευτέρα καὶ στὴν τετάρτη ὁ Σωκράτης ἀναπτύσσει τὴν ἠθικὴ του διδασκαλία- τὸ φιλοσοφικὸ του περιεχόμενον εἶναι, μᾶλλον, πτωχό, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅτι τὰ προβλήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὸν Πλάτωνα στὸν Εὐθύδημον θὰ ὑποστοῦν περαιτέρω ἐπεξεργασία στοὺς διαλόγους τῆς τελευταίας συγγραφικῆς περιόδου.

Ὁ διάλογος μεταξὺ τῶν διαφιλονεικούντων κλίνει ὑπὲρ τῶν σοφιστῶν, ὅταν φέρουν τὸν συνομιλητὴ τους ἀντιφάσκοντα ἢ ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης: προαιροῦνται φαίνεσθαι ἐλέγχοντες, δευτερόν δε ψευδόμενον τι δεικνύναι, τρίτον εἰς παράδοξον ἄγειν, τέταρτον δὲ σολοικίζειν ποιεῖν (τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ποιῆσαι τῇ λέξει βαρβαρίζειν ἐκ τοῦ λόγου τὸν ἀποκρινόμενον)· τελευταῖον δὲ τὸ πλεονάκις ταῦτο λέγειν (Ἀριστοτέλης, Περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων, 165b, 18-22). Σημειωτέον, ὅτι ἀπόπειρα ἐριστικοῦ διαλόγου ἀποπειρᾶται νὰ ἀναπτύξη ὁ Μένων στὸν ὁμόνυμο καὶ συγγενῆ, πρὸς τὸν Εὐθύδημον, διάλογο, μόνο ποὺ ὁ Σωκράτης θὰ τὸν ἀποτρέψη, ἐπισημαίνοντας, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, στὸν νεαρὸ Θεσσαλὸ ἀριστοκράτη, τὴν προβληματικότητα τοῦ ἐριστικοῦ λόγου· ὑπενθυμίζεται, ὅτι οἱ ἐρωτήσεις

πού τίθενται και πού αποτελούν μία πρώιμη γραφή του λεγομένου παραδόξου της γνωστικής προσοικείωσης: «ο άνθρωπος δεν μπορεί να αναζητήσει ό,τι γνωρίζει (έπειδή το γνωρίζει ήδη) ούτε ό,τι δεν γνωρίζει (έπειδή δεν ξέρει τί να αναζητήσει)» (Σκουτερόπουλος, 1987, σσ. 40-41), άφορούν στην δυνατότητα της γνώσεως ενός αντικειμένου, εν προκειμένω της άρετης, το οποίο ο έρευνητής γενικώς άγνοει. Έρωτᾷ ο Μένων: τίνα τρόπον ζητήσεις ... τουτο ο μη οἶσθα το παράπαν οτι εστιν; ποιον γάρ ὦν οὐκ οἶσθα προθέμενος ζητήσεις; και η ει και οτι μάλιστα εντύχοις αυτῶ, πῶς εἶση οτι τουτο εστιν ο συ οὐκ ηδησθα; για να του απαντηση ο Σωκράτης με σαρκασμό: ουτε γαρ αν ο γε οἶδεν ζητοῖ -οἶδεν γαρ και ουδεν δεῖ τῶ γε τοιούτω ζητησεως -ουτε ο μη οἶδεν- ουδε γαρ οἶδεν οτι ζητήσει (Πλάτων, Μένων, 80d-e)· ως εκ τούτου, θα δώση την ευκαιρία στον Σωκράτη να εισαγάγη την θεωρία της Αναμνήσεως, ως απάντηση στα άδιέξοδα του άνωτέρω γνωσιολογικού παραδόξου (White, 2012, σσ. 79-103)

Έκτος του Πρωταγόρα, θεωρεῖται βέβαιον οτι στόχο του Πλάτωνος αποτελεί επίσης και ο συμμαθητής του Αντισθένης, επακριβῶς η διδασκαλία του περι του μη αντιλέγειν· ἴσως και κάποιοι έλεατικοί, πιθανῶς ο Εὐκλείδης ο Μεγαρεὺς και οι περι αυτόν, οι οποιοι, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ο Διογένης ο Λαέρτιος, πριν μεταστραφούν στην διαλεκτική υπήρξαν έριστικοί: οὔτος (σ.σ. ο Εὐκλείδης) και τα Παρμενίδεια μετεχειρίζετο και οι απ' αυτου Μεγαρικοι προσηγορευοντο, εἴτ' έριστικοί, ὕστερον δέ διαλεκτικοί, ους οὔτως ὠνόμασε πρώτος Διονύσιος ο Χαλκηδόνιος, δια το προς ερώτησιν και απόκρισιν τους λόγους διατίθεσθαι (Δ. Λαέρτιος, Β', Εὐκλείδης, 106). Κατά τον Κ. Popper (2003, σσ. 252 και 452-454), τόσο ο Πλάτων με υπαινιγμούς ὅσο και ο Αριστοτέλης ευθέως (Μετα τα Φυσικά, 1024b, 32-34), επιτίθενται στον Αντισθένη με ιδιαίτεραν ὀξύτητα, αποδίδοντας την επίθεση αυτη στην διδασκαλία του για την ισότητα μεταξύ των ανθρώπων, στην ανταγωνιστική φιλοσοφική σχολή, στην οποιαν ἐδίδασκε, την ελάσσονα σωκρατική, ὅπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία: διό Αντισθένης ὤφειτο ευήθως μηθὲν ἀξιῶν λέγεσθαι πλην τῶ οικειῶ λόγῳ, ἐν ἐφ' ενός· ἐξ ὧν συνέβαινε μη εἶναι αντιλέγειν, σχεδὸν δὲ μηδὲ ψεύδεσθαι. Ὁ οικειῶς λόγος και το ἐν ἐφ' ενός δὲν τίθενται κατά τύχην ἀπο τὸν Αριστοτέλη· αποτελοῦν την οὐσία της ὄντολογίας του Αντισθένους. Ὁ οικειῶς λόγος συνάπτεται με το ὄνομα του ὄντος, το μόνο κατηγορημα πού επιτρέπεται να του αποδοθῆ και πού εἶναι πραγματικό, ὑπὸ την ἔννοιαν του ἀληθοῦς η κατά τον Α. Brancancci (2016, σσ. 236-242) με τον ὀρισμό του, ἐνῶ το ἐν ἐφ' ενός με τα συστατικά μέρη του, τα ἐπὶ μέρος ὀνόματα· ἀπο την ἀληθῆ αυτη πραγματικότητα προκύπτει η ἄρνηση του ψεύδεσθαι (Σκουτερόπουλος, 1987, σ. 172.). Τα λεγόμενα των δύο σοφιστῶν στον Ευθύδημον (283e, 284a, 285d και 286c-d) εἶναι συνεπῆ προς την ἄρνηση της αντιλογίας και την ὄντολογία του Πρωταγόρα: τί δὲ ἔφη ὁ Κτήσιππε, ο Ευθύδημος, η δοκεῖ σοι οἶόν τ' εἶναι ψεύδεσθαι ... ἀλλὰ μὴν ὅ γε το ὄν λέγων και τα ὄντα τάληθῆ λέγει· ὥστε ο Διονυσόδωρος, εἴπερ λέγει τα ὄντα, λέγει τάληθῆ και ουδὲν κατά σου ψεύδεται ... ἐγὼ δὲ οὐ χαλεπαίνω, ἀλλ' ἀντιλέγω προς ταῦτα ἅ μοι δοκεῖ προς με μη καλῶς λέγειν. ἀλλὰ συ το αντιλέγειν, ἔφη, ὃ γενναῖε Διονυσόδωρε, μη κάλει λαιδωρεῖσθαι· ἕτερον γάρ τί εστι το λαιδωρεῖσθαι. και ο Διονυσόδωρος, ὡς ὄντος, ἔφη, του αντιλέγειν, ὃ

Κτήσιππε, ποιῆ τοὺς λόγους; ... οἶμαι δὲ αὐτοῦ τὴν ἀλήθειαν παρὰ σοῦ κάλλιστα πεύσεσθαι. ἄλλο τι ψευδῆ λέγειν οὐκ ἔστιν; τοῦτο γὰρ δύναται ὁ λόγος· ἢ γάρ; ἀλλ' ἢ λέγοντ' ἀληθῆ λέγειν ἢ μὴ λέγειν; καὶ ἐν τέλει: πότερον οὖν ψευδῆ μὲν λέγειν οὐκ ἔστι, δοξάζειν μέντοι ἔστιν; οὐδὲ δοξάζειν, ἔφη.

Ὁ Ἀντισθένης καὶ ὁ Πρωταγόρας δὲν πρέπει νὰ ταυτίζονται, καθὼς πλὴν τῶν αἰσθητικοκρατικῶν κριτηρίων, στὰ ὁποῖα ἐδράζεται ἡ Γνωσιοθεωρία τους, διαφέρονται σὲ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα· ὁ μὲν Πρωταγόρας συγκροτεῖ τὴν θεωρία του, στὴν ἀπόρριψη τῆς καθολικῆς ἐγκυρότητας τῶν κρίσεων, στὴν ὁποῖαν τὸν ὀδηγεῖ τὸ ἀξίωμα του: πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος (Ἀλήθεια ἢ Καταβαλλόντες, Β, 1, D-K) ὁ δὲ Ἀντισθένης στὴν ἀπαγόρευση διατυπώσεως ἄλλων κρίσεων, πλὴν τῶν ταυτοτικῶν. Ἡ ἰδιαιτερότης αὐτῆ τοῦ Ἀντισθένη ὀφείλεται στὸ δόγμα του: ἀρχὴ παιδείσεως ἢ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις (Ἐπικτήτου, Διατριβαί, Ι, ιζ', Ὅτι ἀναγκαῖα τὰ λογικά, 12) διὰ τοῦ ὁποῖου μετατοπίζει τὴν ἔρευνα ἀπὸ τὴν κρίση-πρόταση, στὶς ὁποῖες ἐπέμεναν τόσο ὁ Πλάτων ὅσον καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, στὸ ὑποκείμενο τῆς κρίσεως-προτάσεως, στὸ ὄνομα (Γεωργούλης, 2000, σ.158) τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ ἀποτελῆ καὶ τὸ μόνον κατηγορημὰ του· σημαντικὴ ἐπίσης γιὰ τὴν ἀντιπαράθεση μεταξὺ τῶν δύο μαθητῶν τοῦ Σωκράτους, πρέπει νὰ θεωρηθῆ καὶ ἡ ἀπόρριψη τῆς πλατωνικῆς θεωρίας τῶν Ἰδεῶν, καθὼς στὸν Ἀπλοκῦνα ἀποδίδεται ἡ φράση: ἵππον μὲν ὀρῶ, ἵππότητα δὲ οὐχ ὀρῶ (Σιμπλίκιος, Ὑπόμνημα εἰς τὰς Ἀριστοτέλους Κατηγορίας, 208, 30). Στὸν Σοφιστῆ (251b-c) ὁ Πλάτων ἐπισημαίνει τὴν προβληματικότητα τῶν ταυτοτικῶν κρίσεων, ἀποδίδοντας τὶς κρίσεις αὐτὲς στοὺς ὀψιμαθεῖς γέροντας, ὑπονοῶντας τὸν Ἀντισθένη, τὸν ὁποῖον καὶ πάλι δὲν κατονομάζει, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ λέγουν τὸ μὲν ἀγαθὸν ἀγαθόν, τὸν δὲ ἄνθρωπον ἄνθρωπον, δὲν ἐπιτρέπουν οὔτε κἂν τὶς ἀπλὲς κατηγορήσεις, ὅπως λ.χ. τὴν ἀγαθὸν λέγειν ἄνθρωπον. Ἀπορίας ἄξιον ἀποτελεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ἀντισθένης κατονομάζεται ρητῶς ἀπὸ τὸν Πλάτωνα μόνον στὸν Φαίδωνα (59b), καθὼς ἦταν παρὼν στὶς τελευταῖες στιγμὲς τοῦ Σωκράτους, μαζὶ μὲ τὸν Κτήσιππο καὶ τοὺς ἄλλους μαθητὲς τοῦ στενοῦ κύκλου τοῦ Ἀθηναίου διδασκάλου. Γιὰ νὰ εἶμαστε δίκαιοι, ὁ Ἀντισθένης συνέγραψε ἀντιπλατωνικὸ ἔργο, μὲ τὸν ὑποτιμητικὸ γιὰ τὸν Πλάτωνα τίτλο Σάθων, στὸν ὁποῖον τοῦ κατελόγιζε ἀλαζονεῖα.

Ἐσφαλμένη, ὅμως, πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἡ ἀπόλυτη ἀναγωγὴ τῶν ἀνωτέρω στὸν Παρμενίδη τὸν Ἐλεάτη, ὅπως ἐρμηνεύεται τὸ ἔτι παλαιότερο τοῦ διαλόγου (286c)· τὸ οὔτε γὰρ ἂν γνοίης τό γε μὴ ἔόν ... οὔτε φράσαις τοῦ Παρμενίδη (Περὶ Φύσεως, Β3, 7-8, D-K) ἐνέχει τὰ σπέρματα τοῦ μὴ ἀντιλέγειν, πλὴν ὅμως ἐστιάζει στὴν γνώση καὶ στὴν μὴ ἔκφραση τοῦ μὴ ὄντος, τὰ ὁποῖα θὰ ἀνατρέψῃ μερικῶς ὁ Πλάτων στὸν Σοφιστῆ (241d) μιλῶντας πάντοτε μὲ τὸν προσήκοντα σεβασμὸν: τὸν τοῦ πατρὸς Παρμενίδου λόγον ἀναγκαῖον ἡμῖν ἔσται βασανίζειν καὶ βιάζεσθαι τό τε μὴ ὄν ὡς ἔστι κατὰ τι καὶ τὸ ὄν αὖ πάλιν, ὡς οὐκ ἔστι πη. Ἐπίσης, στὸν Θεαίτητον (152e), ἀναφερόμενος στὸ γνωσιολογικὸ πρόβλημα, διαχωρίζει ἐμφαντικῶς τοὺς, οὐκ ὀρθῶς προσαγορεύοντες, προγενεστέρους φιλοσόφους ἀπὸ τὸν Παρμενίδη, ἐπισημαίνοντας ὅτι: ἔστι μὲν γὰρ οὐδέποτ' οὐδέν, ἀεὶ δὲ γίγνεται. καὶ περὶ τούτου πάντες ἐξῆς οἱ σοφοὶ πλὴν Παρμενίδου συμφερέσθων, Πρωταγόρας τε καὶ

Ἡράκλειτος καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ τῶν ποιητῶν οἱ ἄκροι τῆς ποιήσεως ἑκατέρας, κωμωδίας μὲν Ἐπίχαρμος, τραγωδίας δὲ Ὅμηρος.

Στὸν Εὐθύδημον, ὁ Πλάτων διατυπώνει, γιὰ πρώτη φορά καὶ μὲ πλήρη αὐστηρότητα, τὴν δεύτερη λογικὴ ἀρχή, τὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιφάσεως: ἀδύνατόν ἐστι τὸ αὐτὸ εἶναι τε καὶ μὴ εἶναι καὶ θέτει, ἐπίσης γιὰ πρώτη φορά, τὰ Μαθηματικὰ τῆς ἐποχῆς ὑπὸ τὴν Διαλεκτικὴ: παραδιδόασι (οἱ προαναφερθέντες γεωμέτραι καὶ οἱ ἀστρονόμοι καὶ οἱ λογιστικοί) δήπου τοῖς διαλεκτικοῖς καταχρῆσθαι αὐτῶν τοῖς εὐρήμασιν, ὅσοι γὰ αὐτῶν μὴ παντάπασι ἀνόητοί εἰσιν (293d καὶ 290c). Τὴν ἄποψη αὐτὴ θὰ ἐπεξεργασθῆ περαιτέρω στὴν Πολιτείαν, καθὼς στὴν περιώνυμη εἰκόνα τῆς Γραμμῆς (509d-511e), ἡ διάνοια, ὡς γνωστικὴ κατάσταση τῆς περιοχῆς τῶν Μαθηματικῶν, προσλαμβάνει καὶ ἐπεξεργάζεται τις αἰσθητὲς ἀπεικονίσεις τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων καὶ τῶν ἀριθμῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν νόησιν τῶν ἰδεῶν, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν αὐστηρὴ φιλοσοφικὴ γνώση (Bormann, 2006, σ.100).

Τὰ καταγεγραμμένα σοφίσματα τοῦ Εὐθυδήμου εἶναι εικοσιδύο καὶ κατανέμονται ὡς ἑξῆς: δύο στὴν πρώτη σκηνή, ἕξι στὴν τρίτη καὶ δεκατέσσερα στὴν πέμπτη (Τατάκης, σσ. 22-28). Ἐκ τῶν πλέον διαδεδομένων θεωροῦνται τὰ παρ' ὁμωνυμίαν (λατ. *aequivocatio*), ἥτοι οἱ παρὰ τὴν λέξιν ψευδώνυμοι συλλογισμοί, τῶν ὁποίων ὁ μέσος ὄρος ἢ μία λέξις ὑπέχει διπλῆ σημασία (ἀμφισημία), προσομοιάζουν δὲ πρὸς τὴν ὄρων τετράδα. Τέτοια θεωροῦνται τὰ δύο σοφίσματα τῆς πρώτης σκηνῆς: τόσο τὸ πρῶτο ὅσο καὶ τὸ δεύτερο στηρίζονται στὴν διπλῆ σημασία τοῦ ρήματος *μανθάνειν*, *μαθαίνω* καὶ *ἐρευνῶ* καὶ *ἀντιλαμβάνομαι* διὰ τῶν αἰσθήσεων ἢ πρώτη, ἐννοῶ καὶ κατανοῶ ἢ δεύτερη καὶ τῶν οὐσιαστικῶν σοφός: ὁ εὐφυῆς ἢ ἔμπειρος καὶ ὁ πολυμαθὴς καὶ ἀμαθής: ὁ ἀγράμματος καὶ ὁ βλάξ, αὐτὸς ποὺ ἀντιλαμβάνεται δύσκολα (Σταματάκος, 1971, σσ. 596, 905 καὶ 70). Ἐπομένως, τὰ ἐρωτήματα: πότεροί εἰσι τῶν ἀνθρώπων οἱ *μανθάνοντες*, οἱ σοφοὶ ἢ οἱ ἀμαθεῖς; καὶ πότερον γὰρ οἱ *μανθάνοντες* *μανθάνουσι* ἢ *ἐπίστανται* ἢ ἢ μὴ *ἐπίστανται* (275d καὶ 276d) χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν ἀμφισημία τοῦ ρήματος *μανθάνειν* καὶ τῶν οὐσιαστικῶν σοφός καὶ ἀμαθής, καθὼς καὶ ἀπὸ τις ἀκραῖες λεκτικὲς ἀντιθέσεις τους, λ.χ. σοφοὶ καὶ ἀμαθεῖς, ἐπιστάμενοι καὶ μὴ ἐπιστάμενοι κ.λπ. Ὁ ἐρωτώμενος πρέπει νὰ ἐπιλέξῃ τὴν μία ἐκ τῶν δύο, ἀλλὰ ὅποια καὶ νὰ ἐπιλέξῃ τὰ ἐρωτήματα εἶναι, ὅπως ψιθυρίζει ὁ Διονυσόδωρος στὸν Σωκράτη, ἄφουκτα (276e). Τὸ τρίτο παρ' ὁμωνυμίαν σοφίσμα διατυπώνεται στὴν τρίτη σκηνή (284c-e) καὶ συνάπτεται μὲ τὸ εὖ λέγειν καὶ τὸ κακῶς λέγειν· ὁ Διονυσόδωρος ἐρωτᾷ τὸν Κτήσιππο, ἐὰν ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι λέγουσι τὰ πράγματα ὡς ἔχει, γιὰ νὰ λάβῃ τὴν αὐτονόητη ἀπάντησι: οἱ καλοὶ τε κάγαθοι καὶ οἱ τάληθῆ λέγοντες. Ἡ ἀμφισημία τοῦ ὡς ἔχει ὁδηγεῖ τὸν Κτήσιππο νὰ παραδεχθῆ πρὸς στιγμὴν, ὅτι οἱ ἀγαθοὶ τὰ κακὰ λέγουσι, ἄρα κακολογοῦν κάποιους, γιὰ νὰ ἐπανέλθῃ ἀμέσως μετὰ καὶ νὰ ἀνασκευάσῃ, λέγοντας τὸ γενικῶς ἀποδεκτόν: κακῶς λέγουσι οἱ ἀγαθοὶ τοὺς κακοὺς· ἡ ἐπισήμανσι αὐτῆ τοῦ Κτησίππου δὲν ἀρέσει στὸν Διονυσόδωρο, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὑπεκφυγὴ τῆς λουδορίας. Ἡ ἀμφισημία τοῦ νοεῖν, ὡς σκέπτομαι καὶ σημαίνω (Σταματάκος, 1971, σσ. 656-657) ἀποτελεῖ τὴν βάση τοῦ τετάρτου, ἐντελῶς ἀνούσιου, παρ' ὁμωνυμίαν σοφίσματος, τὸ ὁποῖο ἀφορμᾶται ἀπὸ μία παρατήρησι τοῦ Σωκράτους (287d-e): τί σοι ἄλλο νοεῖ τοῦτο τὸ ῥῆμα, τὸ οὐκ ἔχω ὅτι χρήσωμαι τοῖς λόγοις· ὁ

Διονυσόδωρος ἐρωτᾷ: πότερον οὖν ψυχὴν ἔχοντα νοεῖ τὰ νοοῦντα ἢ καὶ τὰ ἄψυχα; γιὰ νὰ λάβῃ τὴν αὐτονόητη ἀπάντησι: τὰ ψυχὴν ἔχοντα καὶ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ, ὅτι οἱ λέξεις λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν ἔχουν ψυχὴ, δὲν νοοῦν: οἴσθα οὖν τι ... ῥῆμα ψυχὴν ἔχον; οὐκ ἔγωγε. Ἐλάσσονος σημασίας καὶ ἄνευ οὐσίας σοφίσματα παρ’ ὁμωνυμίαν συναντῶνται στὴν πέμπτη σκηνή: τὸ πρῶτο ἐξ αὐτῶν στὴν ἀμφισημία τοῦ ἔχειν (Σταματάκος, 1971, σσ. 419-420): κατέχω καὶ φέρω, ἀναφέρει δὲ τὸν χρυσό, ὡς ἀγαθόν: ἀγαθὰ οὐ δοκεῖ σοι χρῆναι ἀεὶ τ’ ἔχειν καὶ πανταχοῦ ... οὐκοῦν καὶ τὸ χρυσίον ἀγαθὸν ὁμολογεῖς εἶναι ... οὐκοῦν ἀεὶ δεῖ αὐτὸ ἔχειν καὶ πανταχοῦ καὶ ὡς μάλιστα ἐν ἑαυτῷ (299d), τὸ δεύτερο στὴν ἀμφισημία τοῦ παρεῖναι (Σταματάκος, 1971, σ. 752): εἶμαι παρὼν καὶ εἶμαι πλησίον τινός (μετ. δοτικῆς): ἐὰν οὖν ... παραγένηταί σοι βοῦς, βοῦς εἶ καὶ ὅτι νῦν ἐγὼ σοι πάρειμι, Διονυσόδωρος εἶ; (301a)

Σοφίσματα παρὰ τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄγνοιαν (λατ. ignoratio elenchi) ὀνομάζονται οἱ ἔξω τῆς λέξεως ἢ παρὰ τὰ πράγματα ψευδώνυμοι συλλογισμοί, τῶν ὁποίων τὰ συμπεράσματα εἶναι διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν ἀποδεικτέα πρότασι (Βορέας, 1972, σ. 202). τέτοια θεωροῦνται, ἐπακριβῶς παρὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ἐλέγχου (λατ. mutatio elenchi) καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι αὐτὸ γίνεται ἐσκεμμένως διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ὑποβολιμαίων προτάσεων, τὰ τρία πρῶτα σοφίσματα τῆς τρίτης σκηνῆς. Ἐκτὸς τοῦ Εὐθύδημου, ἡ πλέον χαρακτηριστικὴ περίπτωση τέτοιου εἴδους σοφίσματος θεωρεῖται ἡ ἀπάντησι τοῦ σοφιστῆ Πρωταγόρα στὸν ὁμώνυμο διάλογο, στὸ ἐρώτημα τοῦ Σωκράτους περὶ τοῦ διδασκτοῦ ἢ ὄχι τῆς ἀρετῆς, στὴν ὁποίαν ἡ ἀρετὴ ἐκλαμβάνεται, ὄχι ὡς ἐπιστήμη, ἀλλὰ ὡς τέχνη πολιτικὴ καὶ ἀφορᾷ στὴν καθημερινὴ δράσι τοῦ πολίτη ἐντὸς τοῦ πλαισίου ἐνὸς πολιτισμένου κράτους καὶ τῶν παραδόσεων του: εὐβουλία περὶ τῶν οἰκείων, ὅπως ἂν ἄριστα τὴν αὐτοῦ οἰκίαν διοικοῖ καὶ περὶ τῶν τῆς πόλεως, ὅπως τὰ τῆς πόλεως δυνατώτατος ἂν εἴη καὶ πράττειν καὶ λέγειν (Πρωταγόρας, 318e-319a).

Ἐπιστρέφοντας στὰ σοφίσματα τοῦ Εὐθύδημου: τὸ πρῶτο ἐξ αὐτῶν (283b-283d) ἐκκινεῖ ἀπὸ τὸν ἤδη συμφωνημένο στόχο, γιὰ τὸν νεαρὸ Κλεινία, τὸ σοφὸν γενέσθαι, τὸν ὁποῖο ὁ Διονυσόδωρος μετατοπίζει ἐντέχνως, προλαμβάνοντας τὴν ὁποιαδήποτε ἐπιφύλαξι ἐκ μέρους τοῦ Σωκράτους: ἀπαραίτητη προϋπόθεσι γιὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκβασὴ τοῦ σοφίσματος καὶ τὴν παραπλάνησι τοῦ ἀκροατηρίου ἀποτελεῖ ἡ, ἐκ τοῦ πονηροῦ, διολίσθησι ἀπὸ τὸ σχετικὸ μηκέτι εἶναι στὸ ἀπόλυτο μὴ εἶναι καὶ ἡ ἀμφισημία τοῦ ὅς: νῦν δέ, ἢ δ’ ὅς, Κλεινίας πότερον σοφός ἐστιν ἢ οὐ; καὶ στὸ οὐκοῦν ὅς μὲν οὐκ ἔστιν, βούλεσθε αὐτὸν γενέσθαι, ὅς δ’ ἔστι νῦν, μηκέτι εἶναι, γιὰ νὰ καταλήξῃ στὸ ἐκκωφαντικὸ ὅσο καὶ ἐντελῶς παράλογο συμπέρασμα: ἐπεὶ βούλεσθε αὐτὸν ὅς νῦν ἐστὶν μηκέτι εἶναι, βούλεσθε αὐτόν, ὡς ἔοικεν, ἀπολωλέναι (283c-d). Ὁ Α.Ε. Taylor ἐπισημαίνει τὸ ἐλεατικὸ ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκτυλίσσεται τὸ σόφισμα αὐτό (Taylor, 2009, σ. 130), καθὼς σκιαγραφεῖται ἡ προαναφερθεῖσα ἀδυναμία τῆς ἐλεατικῆς διαλεκτικῆς, περὶ τῆς σχετικῆς ὑπάρξεως τοῦ μὴ ὄντος.

Τὸ δεύτερο σόφισμα αὐτοῦ τοῦ εἴδους (283e-284c) ἔχει ὡς ἀφετηρία τὸ συμπέρασμα τοῦ προηγουμένου, τὸ περιβόητο ἐξολωλέναι, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐνίσταται ὁ Κτήσιππος, ὁ ἐραστὴς τοῦ νέου, κατηγορῶντας, ἐξωργισμένους, τοὺς δύο σοφιστὲς ὅτι ψεύδονται. Ὁ Εὐθύδημος

δείχνει να ενοχλήται από αυτήν την κατηγορία, την όποιαν και ανασκευάζει, με τὸν γνωστὸ ἐριστικὸ τρόπο: τί δέ, ἔφη, ὦ Κτήσιππε, ὁ Εὐθύδημος, ἢ δοκεῖ σοι οἷόν τ' εἶναι ψεύδεσθαι; πότερον λέγοντα τὸ πρᾶγμα περὶ οὗ ἂν ὁ λόγος ἦ, ἢ μὴ λέγοντα; οὐκοῦν εἴπερ λέγει αὐτό, οὐκ ἄλλο λέγει τῶν ὄντων ἢ ἐκεῖνο ὅπερ λέγει; ἐν μὴν κάκεινό γ' ἐστὶν τῶν ὄντων, ὃ λέγει, χωρὶς τῶν ἄλλων. οὐκοῦν ὁ ἐκεῖνο λέγων τὸ ὄν, ἔφη, λέγει; ἀλλὰ μὴν ὃ γε τὸ ὄν λέγων καὶ τὰ ὄντα τάληθῆ λέγει· ὥστε ὁ Διονυσόδωρος, εἴπερ λέγει τὰ ὄντα, λέγει τάληθῆ καὶ οὐδὲν κατὰ σοῦ ψεύδεται. ναί, ἔφη· ἀλλ' ὁ ταῦτα λέγων, ἔφη ὁ Κτήσιππος, ὦ Εὐθύδημε, οὐ τὰ ὄντα λέγει (283e-284b). Κατὰ τὴν R.K. Sprague, στὸ Plato's Use of Fallacy (Σκουτερόπουλος, 1987, σ. 74), τὸ σόφισμα γίνεται ἀποδεκτὸ λόγῳ τῆς ἐπιτυχημένης συγχύσεως μεταξὺ τοῦ ψευδοῦς καὶ τοῦ μὴ ὄντος. Ἐπομένως, ὅταν ὁ Εὐθύδημος συμπεραίνει, ὅτι τὰ δὲ μὴ ὄντα ἄλλο τι ἢ οὐκ ἔστιν (284b), ὁδηγεῖ σκοπίμως τὸν Κτήσιππο σὲ πλήρες ἀδιέξοδο καί, ὡς ἐκ τούτου, νὰ ἀποδεχθῆ, ὅτι τὸ ψευδές, ὡς μὴ ἀληθές, ταυτίζεται μὲ τὸ ἀνύπαρκτο, τὸ μὴ ὄν. Προεκτείνοντας τὸν συλλογισμό του ἐπὶ τῶν ρητορικῶν συνθέσεων, ὁδηγεῖ τὸν Κτήσιππο νὰ ἀποδεχθῆ, δίκην πορίσματος, ὅτι ὁ λόγος ταυτίζεται μὲ τὴν οὐσία τοῦ ἐξεταστέου: τὸ λέγειν ἄρα πράττειν τε καὶ ποιεῖν (284c).

Στὸ τρίτο σόφισμα παρὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ἐλέγχου (285d-286b) ἡ συζήτηση περιστρέφεται περὶ τὸ οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν καὶ στὴν ἀντίθεση μεταξὺ ὄντων καὶ λόγων. Ὁ Διονυσόδωρος ἐρωτᾷ τὸν Κτήσιππο, ἐὰν πιστεῦῃ στὴν δυνατότητα τῆς ἀντιλογίας, γὰρ νὰ συμπεράνη διὰ τῶν γνωστῶν σοφιστικῶν κυβιστήσεων, ὅτι τὸ ἀντιλέγειν εἶναι ἀδύνατον, καθὼς ταυτίζεται μὲ τὸν λόγο περὶ τοῦ μὴ ὄντος: ὡς ὄντος ... τοῦ ἀντιλέγειν ... ποιῆ τοὺς λόγους; ἄρα, ὅταν ἐγὼ μὲν τὸν τοῦ πράγματος λόγον λέγω, σὺ δὲ ἄλλου τινὸς ἄλλον, τότε ἀντιλέγομεν; ἢ ἐγὼ λέγω μὲν τὸ πρᾶγμα, σὺ δὲ οὐδὲ λέγεις τὸ παράπαν; ὁ δὲ μὴ λέγων τῷ λέγοντι πῶς ἂν ἀντιλέγοι (285d-286b); Ὁ Ἀντισθένης κατ' ἀρχὰς καὶ ὁ Πρωταγόρας κατὰ δεύτερον λόγον ἀποτελοῦν τοὺς εἰσηγητὲς τῆς θεωρίας αὐτῆς, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν, γὰρ τὸν μὲν Ἀπλοκῦνα στὰ ὀνόματα πρέπει νὰ ἀποδίδεται μία καὶ μόνον σημασία, γὰρ τὸν δὲ σοφιστῆ, ὅλες οἱ κρίσεις-προτάσεις εἶναι ἀληθεῖς μόνον γι' αὐτὸν ποὺ τις θεωρεῖ ἀληθεῖς, σὲ συγκεκριμένο χρόνο (Σκουτερόπουλος, 1987, σ. 171). Κατὰ τὴν διαλεκτικὴ διαδικασία, ἀρκεῖ καὶ μόνον ἡ ἐκφορὰ τοῦ ὀνόματος ἐνὸς ὑποκειμένου ἢ τῶν συστατικῶν του μερῶν, ἐφ' ὅσον τὸ ὑποκείμενο αὐτὸ θεωρεῖται σύνθετο, προκειμένου νὰ τὸ προσδιορίσῃ πλήρως, ἐνῶ ἡ ἀντιλογία θεωρεῖται ἀδύνατη, διότι ὅταν παρατηρῆται, ὀφείλεται στὸ ὅτι οἱ συνομιλητὲς δὲν γνωρίζουν τὸ περιεχόμενο τοῦ ὑποκειμένου αὐτοῦ ἐπαρκῶς, ὅποτε ὀμιλοῦν περὶ διαφορετικῶν ὀνομάτων. Ὅπως ἔχει γραφῆ σχετικῶς γι' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὶς καταστάσεις: «α) εἴτε καὶ οἱ δύο παράγουν τὸν σχετικὸν λόγο γιὰ ἓνα καθωρισμένον ἀντικείμενον x β) εἴτε κανεὶς ἀπὸ τοὺς δύο δὲν τὸ παράγει γ) εἴτε, τέλος, ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο συνομιλητὲς τὸ παράγει καὶ ὁ ἄλλος ὄχι» (Brancaucci, 2016, σ. 242)· στὸν προβληματισμὸ του αὐτὸ ἐγκεῖται καὶ ἡ προαναφερθεῖσα ἄρνηση διατυπώσεως ἑτερολογικῶν κρίσεων καὶ προτάσεων (Παναγιωτίδης, 1935, σσ. 322-323 καὶ Γεωργούλης, 2000, σ. 159).

Ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ποικιλομορφία, ὄχι ὁμῶς καὶ γιὰ τὴν οὐσία τους, καθὼς ὁ διάλογος ἔχει ἐξελιχθῆ σὲ φαρσοκωμῳδία (Taylor, 2009, σ. 134) παρουσιάζουν τὰ σοφίσματα τῆς

πέμπτης σκηνῆς (293b-304b)· τὰ ἔξι πρῶτα θεωροῦνται παρὰ τὸ ἀπλῶς ἢ μὴ ἀπλῶς ἀλλὰ πῆ ἢ ποῦ ἢ ποτὲ ἢ πρὸς τι λέγεσθαι (λατ. a dicto secundum quid ad dictum simpliciter), ἀνήκουν στὴν κατηγορία τῶν ἔξω τῆς λέξεως σοφισμάτων καὶ συνίστανται στὴν ἀπόδοση ἀπολύτων κατηγορήσεων σὲ ἓνα ὑποκείμενο, ὅπως ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ ὅτι ἐπίστασαι τοῦ Εὐθυδήμου στὸν Σωκράτη, στό, διὰ τῆς ἀπολυτοποιήσεώς του, οὐκ ἀνάγκη σε ἔχει πάντα ἐπίστασθαι ἐπιστήμονά γε ὄντα; (300b-c). Ἐπίσης, τὰ ἔξω τῆς λέξεως, παρὰ τὸ συμβεβηκός (λατ. per accidens) καὶ τὸ, παρὰ τὴν λέξιν, ἐπακριβῶς παρὰ τὴν ἀμφιβολίαν (λατ. ambiguitas)· στὴν πρώτη περίπτωσι, ἡ πρότασι γενικεύεται, παρὰ τὸ ὅτι ἰσχύει μόνον γιὰ ὠρισμένες περιπτώσεις, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐναλλακτικὴ ὀνομασία τοῦ σοφίσματος παρὰ τὴν πλαστὴν καθολικότητα (λατ. per fictam universalitatem) (Βορέας, 1972, σσ. 198-199) ὅπως καὶ τό, γελοῖο γιὰ τὸ περιεχόμενό του, σόφισμα τοῦ Διονυσοδώρου: οὐ σός ἐστίν ὁ κύων; ... οὐκοῦν πατήρ ὢν σός ἐστίν, ὥστε σὸς πατήρ γίγνεται ὁ κύων καὶ σὺ κυναρίων ἀδελφός; ... τύπτεις τὸν κῦνα τοῦτον; ... οὐκοῦν τὸν σαυτοῦ πατέρα ... τύπτεις; (298e) Στὴν δευτέρη περίπτωσι, αὐτὴν τῆς ἀμφιβολίας, τὸ σόφισμα ὀφείλεται στὴν μὴ ὀρθὴ σύνταξι τῶν λέξεων (Βορέας, 1972, σ. 196), ὅπως τὰ πέντε σοφίσματα τῆς τελευταίας σκηνῆς· λ.χ. αὐτὸ ποῦ μετατρέπει τὴν πρότασι δυνατὰ οὖν ὄρᾶν ἐστίν ταῦτα (τὰ ἡμέτερα ἱμάτια) στὴν παράδοξι αὐτὰ ὄρᾶν (Εὐθύδημος, 300a, 300b, 300b-c, 301c-d καὶ 303a).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι ἀπὸ τὰ σοφίσματα τοῦ Εὐθυδήμου φιλοσοφικὸ ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν μόνον τὰ τρία, τὰ παρὰ τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄγνοιαν τῆς τρίτης σκηνῆς· τὰ ὑπόλοιπα ἀποτελοῦν μόνον λεκτικὲς ἐπιδείξεις καὶ ὑπῆρξαν χρήσιμα μόνον γιὰ τὸν Ἀριστοτέλη, καθὼς τοῦ ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία νὰ τὰ τυποποιήσῃ καὶ νὰ τὰ κατατάξῃ στὶς προαναφερθεῖσες κατηγορίες. Ἐπίσης, γιὰ νὰ καθορίσῃ τὸ περιεχόμενο τῆς σοφιστικῆς, ὡς φαινομένης σοφίας καί, τοῦ ἐνδιαφερομένου γιὰ τὸν εὐκόλο καὶ γρήγορο πλουτισμό του, σοφιστοῦ, ὡς χρηματιστοῦ ἀπὸ φαινομένης σοφίας (Ἀριστοτέλης, Περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων, 165a, 22-23). Ὑπενθυμίζεται, ὅτι τὰ σοφίσματα χρησιμοποιοῦνται, ὄχι γιὰ τὴν φιλοσοφικὴ τους ἀξία, ἀλλὰ γιὰ νὰ θιγῆ, κατὰ πρῶτον, ἡ ὑπαρξὴ τοῦ μὴ ὄντος, κατὰ δεύτερον τὸ ἀδύνατον τοῦ ψεῦδεσθαι καὶ κατὰ τρίτον ἡ ἀνυπαρξία τοῦ ἀντιλέγειν. Καθ' ἓνα ἐξ αὐτῶν ἀποτελεῖ πολεμικὴ ἐναντίον κάποιας σχολῆς· οἱ ἀκράιοι Ἐλεάτες τῶν Μεγάρων, οἱ μαθητὲς τοῦ Ἀντισθένη καὶ τοῦ Πρωταγόρα στοχοποιοῦνται ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, ἂν καὶ ὄχι πάντοτε μὲ ἐπιτυχία. Ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἀκαδημείας ἀναφέρεται σὲ θέματα, γνωσιολογικά καὶ ὄντολογικά, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν περίοδο συγγραφῆς τοῦ Εὐθυδήμου, ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιλύσῃ· ἐπακριβῶς, θὰ ἐπιλυθοῦν στοὺς διαλόγους τῆς τρίτης περιόδου, ἰδιαίτερος στὸν Θεαίτητον καὶ στὸν Σοφιστή.

Βιβλιογραφία

- Ἀριστοτέλης (2000). Περὶ Σοφιστικῶν Ἐλέγχων, ed. Harvard University Press, Cambridge: The Loeb Classical Library.
- Ἀριστοτέλης (1996). Μετὰ τὰ Φυσικά, ed. Harvard University Press, Cambridge: The Loeb Classical Library.

- Βορέας, Θ. (1972). Λογική, έκδ. ΟΕΔΒ, Αθήναι.
- Bormann, K. (2006). Πλάτων, έκδ. Καρδαμίτσα, Αθήναι.
- Brancancci, A. (2016). Οικεῖος λόγος, έκδ. Ακαδημίας Αθηνῶν, Αθήναι.
- Γεωργούλης, Δ.Κ. (2000). Ίστορία τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, έκδ. Παπαδήμα, Αθήναι.
- Diels, H.-Kranz, W. (2005). Οἱ Προσωκρατικοί, έκδ. Παπαδήμα, Αθήναι.
- Düring, Ing. (2000). Αριστοτέλης, έκδ. ΜΙΕΤ, Αθήναι.
- Ἐπίκτητος (1997). Διατριβαί, έκδ. Ζήτρου, Θεσσαλονίκη.
- Παναγιωτίδης, Ν. (1935). Πλάτων, έκδ. Δημητράκου, Αθήναι.
- Πλάτων (2006). Εὐθύδημος, ed. Harvard University Press, Cabridge: The Loeb Classical Library.
- Πλάτων (2006). Σοφιστής, ed. Harvard University Press, Cabridge: The Loeb Classical Library.
- Πλάτων (2006). Θεαίτητος, ed. Harvard University Press, Cabridge: The Loeb Classical Library.
- Popper, K. (2003). Ἡ ἀνοικτὴ κοινωνία καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς, έκδ. Παπαζήση, Αθήναι.
- Σκουτερόπουλος, Μ.Ν. (1987). Πλάτωνος Εὐθύδημος, Αθήναι.
- Σταματάκος, Ί. (1971). Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης, έκδ. Βιβλιοπρομηθευτικῆς, Αθήναι.
- Τατάκης, Β., Πλάτωνος Εὐθύδημος, έκδ. Ζαχαροπούλου, Αθήναι.
- Taylor, E.A. (2009). Πλάτων, έκδ. ΜΙΕΤ, Αθήναι.
- White, P.N. (2012). Ὁ Πλάτων γιὰ τὴν Γνώση καὶ τὴν Πραγματικότητα, έκδ. Gutenberg, Αθήναι.
- Wilamowitz-Möllendorff v., Ulr. (2006). Πλάτων, τ. ΙΙ, έκδ. Κάκτου, Αθήναι.